

Čítanka pro školy obecné (1905)

zbierka mesiaca marec 2025

Marec je považovaný za mesiac knihy, a preto by sme verejnosti radi odprezentovali ukážku z knižných zbierok, ktoré sa ukrývajú vo fonde histórie nášho múzea.

Ak by sme sa chceli dozvedieť niečo o tom, z akých učebníc sa v obecných školách učievali naši prastarí rodičia začiatkom 20. storočia, vybraný zbierkový predmet nám poslúži ako adekvátne ukážka. Školské osnovy a celý školský systém za čias Rakúsko-uhorskej monarchie fungoval úplne inak. Za viac ako storočie sa, samozrejme, zmenil aj obsah učebníc a kníh, z ktorých sa vtedy žiactvo učilo. *Čítanka pro školy obecné IV.* bola prvý raz publikovaná v roku 1902 a s miernymi obmenami a úpravami vyšla jej dotlač o tri roky neskôr. Zostavil ju Antonín Machač a vydal *Císařský královský školní knihosklad* v Prahe. Je písaná v českom jazyku. Za zaujímavosť možno považovať nielen portrét cisára pána Františka Jozefa II. (1830 – 1916), ktorý sa nachádza hneď v úvode učebnice, ale aj celé znenie rakúsko-uhorskej hymny, uverejnenej v závere.

Do zbierok vlastivedného múzea sa predmet dostal v roku 2010. Do vrchného obalu učebnice sa zahryzol zub času a pomaly sa rozpadá aj väzba. Dohromady má učebnica 292 strán a žiadna z nich dosiaľ nechýba. V závislosti od toho, pre aký ročník boli čítanky určené, zvykli do nich vkladať prílohu v podobe máp. Naša čítanka nie je určená pre žiadny konkrétny ročník a mapy nie sú jej súčasťou. Obsah je však veľmi rozmanitý. Delí sa do piatich sekcií: *čtení vzdělávací, čtení o věcech přírodních, člověk a zdraví, čtení zeměpisné, čtení dějepisné.*

Okrem tém dejepisných, zemepisných, spoločenských, náboženských a mravno-poučných, nájdeme v učebnici aj rôzne zdravotné odporúčania, ako si udržať dobré zdravie a vitalitu. Pre zaujímavosť vyberáme na ukážku tzv. „Zdravotní desatoro,“ ktoré zostavil lekár a spisovateľ Filip Stanislav Kodým a ktoré tvorí samostatnú kapitolu v obsahu čítanky. Znie nasledovne: *1. Vzduch – boží duch; 2. Kam střídmost nechodí, tam chodí lékař; 3. Blahoslavená voda, ta rozumu nekálí; 4. Třebas chudobně, jen když čistotne; 5. Často-li se nastuzuješ, nesnadno se nastudíš; 6. Ve zdravém těle zdravá mysl; 7. Stojatá voda hnije; 8. Veselá mysl půl zdraví; 9. Kdo chce mnoho znáti, nesmí mnoho spáti; 10. Lepší malá pomoc nežli velká nemoc.*

Císařský královský školní knihosklad sa venoval dlhé desaťročia edičnej činnosti pre žiactvo a študentstvo. Z jeho činnosti vzišlo množstvo učebných pomôcok. Pôvodná tlačiareň

s nakladateľstvom školských kníh pre české zeme, neskôr nazývaná *Knihosklad*, bola založená už v roku 1775 v Prahe vďaka patentu Márie Terézie, ktorá kládla obrovský dôraz na vzdelanie.

TEXT: PhDr. Dominika Kukučová
GRAFIKA: Mgr. Janka Chudovská
©Vlastivedné múzeum v Považskej Bystrici